

PILIETIŠKUMO NUVERTINIMO IŠŠŪKIS

Jonas Jasaitis

Šiaulių universitetas

Anotacija

Straipsnyje aptariama pilietiškumo ugdymo problema šiuolaikinėje posovietinio regiono visuomenėje. Naujaušiu socialinių procesų analizė atskleidžia visuomenės susiskaldymą, pilietinių nuostatų devalvaciją, ryškų nemažos visuomenės dalies ekonominį ir politinį neišprusimą. Vadinamoji vartotojų visuomenė vis silpniau suvokia savo atsakomybę ir galimybes dalyvauti sprendžiant tiek vietinės bendruomenės, tiek nacionalinio ir tarptautinio lygmens problemas. Visuomenės nusivylimą ir abejingumą rodo vis pasyvesnis gyventojų dalyvavimas savivaldybių tarybų rinkimuose ir mažesnis pasitikėjimas į šias tarybas išrinktais asmenimis. Būtina keisti tiek savivaldos institucijų struktūrą, tiek rinkimų procedūras, tiek išrinktųjų atsiskaitymo rinkėjams sistemą.

Pagrindiniai žodžiai: viešojo politika, socialiniai konfliktai, pilietinė pozicija ir dalyvavimas.

Įvadas

Pilietinės visuomenės tema yra viena labiausiai diskutuojamų tiek Lietuvos, tiek kitų valstybių viešojoje erdvėje. Apie tai liudija spaudos leidiniuose, televizijos laidos, internetiniuose laikraščiuose ir socialiniuose tinkluose vykstančių diskusijų turinys. Populiariausios temos: 1) asmenybės vaidmuo visuomenėje; 2) piliečių galimybė dalyvauti priimant visuomenei svarbius sprendimus; 3) valdžios ir valstybės sampratos kaita; 4) naujų galios centrų formavimasis globalioje erdvėje; 5) tautos ir jos kultūros paveldo vaidmuo; 6) vertybių sistemos pokyčiai. Pateikiami patys įvairiausi susikaupusių socialinių problemų sprendimo modeliai – nuo absoliučios diktatūros iki anarchijos.

Visuomenės pilietiškumo nykimo problemą tiek Lietuvoje, tiek kitose posovietinėse valstybėse lemia dabartinių valdymo institucijų nenusiteikimas, t. y. politinės valio stoka ir negebėjimas keisti savo veiklos turinio, strateginių sprendimų priėmimo metodų ir procedūrų. Vis labiau juntamas transnacionalinių verslo struktūrų įtakos stiprėjimas, kai jų atstovai braunasi ne tik į politinių sprendimų, bet ir į individo privataus gyvenimo sferą. Visuomenės susitelkimą apsunkina ir

spontaniškos destruktivios atskirų socialinių grupių elgsenos apraiškos, jokios pozityvios išeities nesiūlantys protestai, neatsakingo, neretai net itin agresyvaus elgesio plitimas.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti visuomenės ir valdymo institucijų susipriešinimo apraiškas bei jų kilmę ir aptarti visuomenės pilietiškumo ugdymo galimybes.

Tyrimo hipotezė: Lietuvoje per pastaruosius du dešimtmečius visuomenės pilietiškumas ne tik nesustiprėjo, bet, lyginant su Atgimimo laikotarpiu, labai nusilpo. Daugelis Lietuvos gyventojų sutapatina valdžios ir valstybės sąvokas. Lietuvoje formuojama ne savarankiškų piliečių ir savininkų visuomenė, bet „betaučiu“, vis mažiau dorovinėmis vertybėmis besivadovaujančių samdinių masė. Viena efektyviausių priemonių, padedančių formuoti pilietinę visuomenę – demokratinės savivaldos sistemos sukūrimas.

Tyrimo metodai. Atliekant šį tyrimą, remtasi viešosios erdvės diskusijų turinio analize, interviu su skirtingų socialinių grupių atstovais, viešojo sektoriaus institucijų veiklą reglamentuojančių dokumentų analize ir organizuotų sociologinių apklausų duomenimis. Taip pat remtasi asmenine patirtimi, sukaupta 1995–1996 m., dirbant Lietuvos Respublikos Seimo Lietuvos tautininkų frakcijos referentu bei nuo 2009 m. įsitraukus į tautinės tapatybės klubo „Savastis“ ir Jungtinio demokratinio judėjimo (JDJ), vėliau – Ne-partinio demokratinio judėjimo (NDJ) veiklą, kuriant jo programos dalį apie savivaldos pokyčius. Tyrimai tęsiasi toliau.

1. Kas kuria valstybę ir kas ją valdo?

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 2 straipsnis skelbia: „Lietuvos valstybę kuria Tauta. Suverenitetas priklauso Tautai (išryškinta autoriaus – J. J.). Analogiška nuostata įtvirtinta 33 straipsnyje. 3 straipsnyje pasakyta: „Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių.“ 4 straipsnyje nurodyta: „Aukščiausią suverenią galią Tauta vykdo tiesiogiai ar per demokratiškai išrinktus savo atstovus“ (išryškinta autoraus – J. J.).

Taigi pagrindinis mūsų valstybės juridinis dokumentas nedviprasmiškai ir labai kategoriškai akcentuoja tautos pilietinio dalyvavimo būtinybę – tiek tiesiogiai (per referendumus, plebiscitus ir pan.), tiek per išrinktus atstovus.

Valstybė privalo turėti:

- 1) piliečius, o ne „gyventojus“ ar kaip dabar neretai viešojoje erdvėje įvardijama – „Lietuvos žmonės“;
- 2) teritoriją, kuri priklauso tik jos piliečiams;
- 3) kultūrą (kalbą, švietimą, mokslą, meną ir t. t.).

Jei bent vieno šių elementų „beveik nebelieka“, tai nebelieka ir valstybės. Apie tai ne kartą yra priminę šviesios atminties mąstytojai: prof. M. Treinys (2011), prof. A. Stancevičius ir kt. Tik tai įsisąmoninus, galima kvalifikuotai įvertinti tokias kažkieno piktavališkai primestas diskusijas, kaip teisės dalyvauti savivaldos institucijų rinkimuose suteikimas asmenims, neturintiems šios šalies pilietybės, bet čia gyvenantiems, arba žemės pardavimas kitų valstybių piliečiams. Referendumus šiais klausimais kažkas gali siūlyti, nebent norėdamas išsiaiškinti, kiek mūsų valstybėje dar liko pilietinės savigarbos ir sveikos nuovokos.

Tačiau Konstitucijos 119 straipsnis nuo mūsų valstybės atkūrimo jau buvo pakeistas du kartus: 1996 ir 2002 m. Šiuo metu galioja tokia jo redakcija: „Savivaldybių tarybų nariais Lietuvos Respublikos piliečius ir kitus nuolatinis administracinio vieneto gyventojus pagal įstatymą ketveriems metams renka Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolatiniai administracinio vieneto gyventojai“ (išryškinta autoriaus – J. J.). Tokia formuluotė suteikia teisę Lietuvos pilietybės neturintiems arba nenorintiems jos įgyti, o kartais netgi nenorintiems mūsų valstybės iš viso pripažinti, bet dėl įvairių motyvų čia gyvenantiems asmenims ne tik rinkti savivaldybių tarybų narius, bet ir patiems jais tapti. Tuo metu, kai ši Konstitucija visos tautos buvo priimta, tokių formuluočių joje nebuvo. Niekas dėl tokios valstybingumui kategoriškai prieštaraujančios nuostatos tautos neatsiklausė.

Savivaldybių rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje pasakyta, kas „Savivaldybės tarybos nariu gali būti renkamas nuolatinis šios savivaldybės gyventojas, kuriam rinkimų dieną yra sukakę 20 metų“. Nuolatinio gyventojų sąvoka naujausioje įstatymo redakcijoje labai išplėsta. Tai gali būti:

- 1) asmuo, kuris savo gyvenamąją vietą deklaravo šios savivaldybės teritorijoje;
- 2) kurio paskutinis žinomas (išryškinta autoriaus – J. J.) gyvenamosios vietos adresas yra šios savivaldybės teritorijoje;
- 3) kuris savo nuolatinę gyvenamąją vietą viešu pareiškimu nurodė šios savivaldybės teritorijoje;
- 4) asmuo, kuris turi teisę nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje.

Tai, kad kitos valstybės piliečiams, arba asmenims, neturintiems jokios pilietybės (kaip žinia, būna ir tokių), neturėtų būti suteikiama teisė rinkti savivaldybių merus, tarybų ar bent kurių kitų savivaldos institucijų narius, jokių būdu nereiškia šių asmenų diskriminacijos. Jų gyvybę, orumą ir turtą valstybės įstatymai saugo lygiai taip pat, kaip ir piliečių. Tačiau rinkimų, referendumų ir pan. teisę šie asmenys turėtų įgyti tik gavę tos valstybės pilietybę. Šios nuostatos nesilaikymas gali sudaryti prielaidas kėsinimuisi į valstybės tvarką ir jos pozityvią raidą.

Bandymai įvelti visuomenę į tokias diskusijas, argumentuojant neva to reikalauja Europos Sąjunga (toliau – ES), yra visiškai nepagrįsti. Jokia ES institucija neturi viršenybės prieš valstybės – Sąjungos narės – Konstituciją. Bet kurie ES Komisijos, Tarybos ar Europos Parlamento pareigūnų samprotavimai šia tema traktuotini tik kaip jų asmeninė nuomonė. Dažniausiai panašūs samprotavimai išplaukia tik iš tokių pareigūnų vizijos – matyti ES kaip unitarinę valstybę. Tik nuolaidžiavimas tokių pareigūnų spaudimui, rengiantis stojimui į ES, lėmė minėtų išlygų atsiradimą mūsų Konstitucijoje.

Ne tik Lietuvos, bet ir kitų valstybių piliečių nuostabą ir net pašaipą jau ne kartą sukėlė kai kurių mūsų centrinės valdžios institucijų – Seimo ir Vyriausybės – „uolumas“ pritarti bet kuriai vadinamųjų „eurofederalistų“ užmačiai, nepaisant akivaizdaus jų prieštaravimo pagrindiniam valstybės įstatymui. Pavyzdžiui, anekdotiškai Europoje nuskambėjo faktas, kad mūsų Seimas pirmasis iš visų ES valstybių parlamentų pritarė vadinamosios Europos Konstitucijos projektui, jo net... neskaitęs. Tačiau šis dokumentas taip niekada ir neįsigaliojo, nes kitų ES narių parlamentai, įsigilinę į jo turinį, rado daugybę nuostatų, prieštaraujančių šių valstybių įstatymams ir net pasaulėžiūrinėms nuostatoms. Toks Lietuvos akibroktas liudija net apie keturias aplinkybes:

- 1) valstybinio mąstymo ir tvirtos ideologinės pozicijos stoka aukščiausioje mūsų valstybės įstatymų leidybos institucijoje;
- 2) iš ankstesnių istorijos laikotarpių paveldėtas paklusnumas išoriniam spaudimui, jau ne kartą lėmęs labai pavojingas pasekmes mūsų valstybei ir milžiniškus praradimus;
- 3) nepagrįstos pretenzijos pirmauti, tapti „regiono lyderiu“ kurioje nors siauroje srityje, nepiaūsant, ar mūsų valstybei toks „pirmavimas“ tikrai yra reikalingas;
- 4) valdžioje atsidūrusių asmenų perdėtas susireikšminimas ir tautos pozicijos ignoravimas. Atseit, užėmus tam tikrą postą valdžioje, su tauta tartis jau nebebūtina. Iš čia ir išplaukia kai kurių išrinktųjų požiūris į rinkėjus, kaip į „žmones iš gatvės“, t. y. pašalinius. Visuomenės ir išrinktųjų tarpusa-

vio pasitikėjimą labai ardo tokie cinizmu persunkti posakiai, kad „rinkimai baigėsi“, todėl prieš rinkimus duotų pažadų ne tik nebereikia vykdyti, bet net nebederėtų apie juos užsiminti.

2. Kam priklauso valstybės teritorija?

Atsakymas į šį klausimą lyg ir turėtų būti viena-reikšmis – valstybės piliečiams. Tačiau pastarojo meto procesai verčia labai rimtai suabejoti, ar šios nuostatos dar laikomasi. Šią abejonę labiausiai lemia diskusija apie žemės pardavimą kitos valstybės piliečiams arba jų juridiniams asmenims.

Bet kuris kitos valstybės pilietybę turintis investuotojas gali, gavęs oficialų vietinės bendruomenės sutikimą ir tik piliečių valią atitinkantį valdžios institucijų leidimą, Lietuvoje pastatyti gamyklą ar bet kurią kitą komercinės ir nekomercinės paskirties objektą. Tapti tos žemės savininku jis gali tik tapęs Lietuvos piliečiu. Todėl 2003 m. (taip pat ruošiantis stojimui į ES) įrašytas Konstitucijos 47 straipsnio papildymas apie tai, kad užsienio subjektai gali įsigyti nuosavybėn Lietuvos Respublikoje „žemę, vidaus vandenį ir miškus“ yra prieštaraujantis kitiems Konstitucijos straipsniams, nusakantiems valstybės teritorijos vientisumą, ir to paties straipsnio pirmajai daliai.

Reikia nustoti žongliruoti ir tokiomis populistinėmis etiketėmis kaip „tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas“, arba „strateginis investuotojas“. Joks kitos valstybės asmuo ir jokia užsienio kompanija neateina į Lietuvą (kaip ir į bet kurią kitą valstybę), trokšdama stiprinti jos ekonomiką ar gerinti jos piliečių gyvenimo kokybę. Vienintelis užsieniečio verslininko motyvas – jo tikėtinas pelnas. Išimtis (kai nesiekiamas pelno) gali būti tik labdaros akcija arba tarptautinė pagalba ekstremalių situacijų atveju: įvykus stichinei nelaimei, grėsiant badui ar užkrečiamos ligos epidemijai. Tačiau nei labdaros, nei pagalbos tiekėjams nereikia įsigyti žemės valstybėje, kurios gyventojams ši parama tiekiamą, nes tokia veikla yra nesavanaudiška.

Jei paramos siūlytojas ima derėtis, kokias privilegijas jam turėtų suteikti šalis, kuriai jis suteiktų finansinę ar techninę pagalbą, tai šiuo atveju jau tenka keisti sąvokas. Tai jau nebe parama, o prekyba (mainai) ar kitoks ekonominis bendradarbiavimas, vykdomas pagal principą: „aš – tau, tu – man“. Mainai, kaip žinia, gali būti abipusiai naudingi, tačiau jų objektu niekada negali tapti valstybės teritorija. Jos vientisumą įtvirtina Konstitucija (žr. 10 str. ir kt.) Žemės įsigijimo išimtis pasaulinėje praktikoje yra numatyta tik tų užsienio valstybių diplomatinėms tarnyboms, su kuriomis santykiai įteisinti abipusėmis tarptautinėmis sutartimis, ir kitiems, griežtai tarptautinėse sutartyse apibrėžtiems objektams.

3. Tėviškės žemė ir jos gelmės

Tauta nėra nei vienodai nusiteikusių fizinių asmenų sancaupa, nei teorinė abstrakcija. Tautą sudaro įvairios socialinės grupės, skirtingi stratifikaciniai sluoksniai (stratai), organizacijos ir teritorinės vietos bendruomenės. Visi bendruomenių interesus paliečiantys sprendimai turi būti priimami tik nuodugniai juos aptarus ir išsiaiškinus kylančius prieštaravimus bei galimas sprendimų pasekmes piliečiams.

Valstybė, išdavusi leidimą užsieniečių veiklai, jokia būdu negali prarasti savo suvereniteto. Leidusi užsienio kompanijai pasistatyti arba įsigyti gamyklą, valstybė natūraliai tampa jos bendrasavininke – dalininke, nes ta gamykla naudoja šios valstybės teritoriją, jos veikla susijusi su valstybės ūkiu ir sukelia tam tikras (socialines, aplinkosaugos ir pan.) pasekmes. Gamyklos savininkai moka tai valstybei žemės nuomos ir kitus mokesčius. Ar valstybė pageidaus turėti tam tikrą šios gamyklos akcijų paketą, priklauso nuo susitarimo su užsienio kompanija sąlygų. Tačiau valstybė visada privalo turėti lemiamą balsą, sprendžiant užsieniečiams priklausancio objekto plėtros ir veiklos keitimo klausimus, nagrinėjant jo keliamos grėsmės galimybes, pavyzdžiui, oro, dirvožemio ar vandens taršą. Visada turi būti aptarta darbo vietų suteikimo valstybės, kurioje užsienio juridiniai asmenys plėtoja savo verslą, piliečiams sąlyga. Nei ekonominiiais, nei bet kuriais kitais motyvais nebūtų įmanoma pateisinti kitos valstybės objekto, kuriame dirbtų tik iš jos atvykę asmenys, veiklos teisėtumo.

Užsienio kompanija privalo besąlygiškai vykdyti visus mūsų valstybės įstatymus, taisykles ir reglamentus. Būtų visiškai absurdiška situacija, jei užsienio kompanijai priklausanti gamykla, prekybos centras ar bet kuris kitas verslo subjektas (tarptautinės visuomeninės organizacijos būstinė ir pan.) atsisakytų įsileisti valstybės, kurios teritorijoje veikia, teisėsaugos pareigūnus, gamtosaugos kontrolierius ir pan. arba ribotų jų veiklą koku nors, pavyzdžiui, komercinės paslapties pretekstu. Deja, mūsų tyrimai patvirtino, kad tokių konfliktų su užsieniečių verslininkų valdomų objektų administracijomis Lietuvoje pastaraisiais metais pasitaikė jau ne kartą ir mūsų valstybės institucijos neretai tokiais atvejais elgėsi neprincipingai, nuolaidžiavo, t. y. negynė visuomenės interesų ir mūsų piliečių teisių.

Pastaraisiais metais tiek mūsų, tiek kitų tyrėjų, taip pat visuomeninių organizacijų ir viešojo sektoriaus institucijų surinkta informacija rodo, kad valstybės suverenumo ir jos teritorijos vientisumo principai Lietuvoje jau ne pirmi metai yra pažeidinėjami. Per juridinius, arba vadinamuosius „trečiuosius“ asmenis, net per nusikalstamą veiklą vykdančius mūsų piliečius, Lietuvoje žemę supirkinėja kitų valstybių piliečiai arba jų kompanijos. Jokia Lietuvos centrinės valdžios

institucija apie tai informacijos arba nerenka, arba jos neteikia visuomenei. Šioje nusikalstamoje veikloje paslaugiais užsieniečių „tarpininkais“ kartais tampa ir savivaldybių administracijų tarnautojai, kurie savo sprendimų įsileisti užsienio kapitalą nederina su vietos bendruomene. Turime labai pavojingą precedentą: viešojo sektoriaus pareigūnai grubiai pažeidinėja pagrindinius savivaldos principus. Dažniausia tokius atvejus lemia korupciniai sandėriai.

Dar viena landa nesiskaitymui su vietos bendruomene – pagrindiniu savivaldos subjektu ir veikėju – jau yra tapusi vadinamoji ilgalaikė nuoma, kai žemės sklypas išnuomojamas 99 metams. Tiek spauda, tiek vietos bendruomenės pateikia faktus, kad, sudarant tokias „nuomos“ sutartis, dalyvauja Lietuvos piliečiai, neturintys jokio žemės sklypo ar kito turto ir teisėtų pajamų. Pavyzdžiui, į savivaldybę tokiu sandėriu suinteresuoti asmenys atveda benamį bedarbį, kuris iš neįvardytų šaltinių gautais pinigais „perka“ nekilnojamąjį turtą ir netrukus jį „išnuomoja“ tuos pinigus jam davusiems asmenims. Kas po 99 metų begalėtų išsiaiškinti tokios nusikalstamos veiklos mechanizmą, jos užsakovus, tarpininkus ir kitus naudos gavėjus?

Tokių sandėrių pasekmės – ypač pavojingos, ardančios bendruomenės pasitikėjimą tiek savivaldybių, tiek centrinių valdymo institucijų veikla. Žmonės pasijunta ignoruojami ir apgaulinėjami. Jų skundų tyrimas vilkinamas tikintis, kad bus susitaikyta su neteisėtos pareigūnų veiklos faktais. Apie kokį pilietiškumo ugdymą galima kalbėti tuo atveju, kai vietovė, kurioje gimė ir gyveno kelios kartos, yra užvaldoma kitų valstybių piliečių ir netrukus paverčiama gyventi nebetinkama vieta dėl nuolatinio dvoko ar nuodingų chemikalų bei kitų grėsmių sveikatai? Kaip turi jaustis žmonės, nebetekę tėviškės? Tokie skandalingi faktai išryškėjo Pakruojo, Kėdainių, Kelmės, Mažeikių, Marijampolės ir kitose savivaldybėse. Vienur vietos bendruomenės gebėjo apginti savo interesus arba bent apriboti įžūlių įsibrovėlių veiklą, o kitur jos skaudžiai pralaimėjo.

Ypač ryškūs savivaldos principų pažeidimai siejami su iš Danijos atvykusių kiaulių augintojų verslo planais Lietuvoje. Lietuva dar nuo tarpukario garsėjo kaip labai kokybiškų kiaulienos ir kitų gyvulininkystės produktų eksportuotoja. Mūsų tyrimų metu paaiškėjo, kad, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje yra iki šiol išlikusių verslo įmonių, kurios tarpukaryje sėkmingai prekiaavo iš Lietuvos importuotais mėsos ir pieno gaminiais. Ši informacija buvo gauta iš naujosios emigrantų kartos atstovų, kurie apie tai sužinojo, dirbdami Londone. Tikėtina, kad šis atvejis nėra vienintelis.

Nėra jokių argumentų vertinti čia minėtų Danijos verslininkų invaziją kaip neva turinčią teigiamą poveikį Lietuvos ekonomikai. Priešingai, šią veiklą lydi

labai grubūs aplinkosaugos pažeidimai, oro ir dirvožemio tarša ir nesiskaitymas su vietos bendruomenių gyvybiniais interesais. Analogišką pavojų Lietuvai kelia ir įvairių užsienio kompanijų daugkartiniai ketinimai perkelti į mūsų valstybę vadinamąsias taršiasias technologijas. Kai neseniai šalia uostamiesčio pastatytos chemijos produktų gamyklos kaimynystėje gyvenanti bendruomenė ima jausti nuodingų medžiagų poveikį, prasideda ilgai trunkantys „tyrimai“, teismo procesai, kuriuose ši bendruomenė paverčiama sunkiai įvardijamų užsienio kapitalo subjektų ir centrinės bei vietinės valdžios institucijų susitarimų įkaite.

Panašūs konfliktai, kuriuose išryškėjo tiesioginė žala Lietuvai, siejami ir su jos gelmių išteklių (naftos, durpių, kai kurių statybinių medžiagų) eksploatavimo perdavimu užsienio firmoms. Tik 2011 metų pabaigoje visuomenei paaiškėjo, kad, pavyzdžiui, užsienio verslininkai už durpių išvežimą mūsų valstybei moka pagal nepateisinamai mažus įkainius. Dar daugiau: ši užsieniečių komercinė veikla kelia vis didesnę pavojų aplinkosaugose prasme. Nors tai tęsiasi jau daugelį metų, bet Lietuvos visuomenė apie tokių įkainių nustatymą nebuvo informuota, niekas apie tai su ja nesitarė. Žinomas kol kas tik vienintelis atvejis, kai vietos bendruomenė (Kintuose, Šilutės r.) privertė naftos versloves eksploatuojančią užsienio kompaniją atsisakyti naujo gręžinio, kuris būtų gerokai pabloginęs gyvenvietės aplinką.

Konstitucijos 47 straipsnyje nedviprasmiškai akcentuojama kad „Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise priklauso: žemės gelmės (išryškinta autorius – J. J.), taip pat valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai“. Tačiau iki šiol nėra nuolatinės ir išsamios informacijos, kiek Lietuvoje naftos išteklius eksploatuojančios užsienio kompanijos per visą savo veiklos laikotarpį yra tos naftos jau išsiurbusios ir kaip už tai sumokėta Lietuvai. Argumentai, kad Lietuva nepajėgi pati eksploatuoti savo gelmių turtą, yra visiškai neįtikinami, nes per du dešimtmečius praktiškai nieko nepadaryta, kad tokie pajėgumai atsirastų. Negaudama išsamios informacijos, visuomenė jaučiasi nustumta nuo strategiškai svarbių sprendimų formavimo. Tokias atvejais visuomenei visada kyla įtarimų, kad šioje veikloje gali būti ne tik aplaidumo ir neūkiškumo, bet ir korupcijos ar kitos nusikalstamos veiklos apraiškų.

Visi šie probleminiai reiškiniai leidžia užduoti tokius klausimus: 1. Kuri Lietuvos teritorijos dalis jai faktiškai jau nebeprisitaiko? 2. Kurie Lietuvos gelmių ištekliai eksploatuojami, nesiskaitant su mūsų valstybės ūkio ir visuomenės interesais? 3. Kuriais atvejais užsienio firmų atėjimas į Lietuvą tampa veiksmu, išvarančiu vietos bendruomenės iš jų gimtųjų vietų, ir kodėl faktiškai niekas šių bendruomenių interesų

mūsų valstybėje neapgina? 4. Kaip atkurti bendruomenių – visuomenės nuomonės reiškėjų ir jos vienintelių teisėtų atstovų – įtaką, priimant strateginius visos valstybės, jos regionų ir savivaldos lygio sprendimus? 5. Kaip įgyvendinti demokratinei valstybei gyvybiškai svarbią nuostatą, kad kiekvienas Lietuvos pilietis jaustųsi savoje valstybėje turintis namus, t. y. giminės sodybą – tėviškę, su kuria jį sietų ne tik administraciniai, bet ir doroviniai bei emociniai ryšiai? Čia kalbama apie tokį kiekvienam individualų Lietuvos kampelį, į kurį visada traukia sugrįžti – net tada, kai profesinės, šeimininės ar kitos aplinkybės lemia gyvenamosios vietos pakeitimą. Bežemis ir benamis, jokios vietovės kaip savo tėviškės negalintis įvardyti asmuo niekada negalės jaustis piliečiu. Todėl net toks apie pilietiškumo užuomazgas liudijantis reiškinys, kaip kraštiečių arba tėviškėnų sambūriai, yra labai retas, epizodiškas, gyvuojantis tik dėl atskirų entuziastų pastangų.

4. Tautybė ir pilietybė – ne priešpriešos šaltinis

32-asis Konstitucijos straipsnis skelbia: „Kiekvienas lietuvis gali apsigyventi Lietuvoje.“ Tačiau kviečiame pasižiūrėti į pagrindinius asmens tapatybę nusakančius dokumentus, naudojamus po Lietuvos įstojimo į ES – pasą ir tapatybės kortelę. Nė viename jų asmens tautybė nebėra nurodyta. Kas ir kodėl iš pagrindinių dokumentų išbraukė įrašą apie tautybę ir kuo motyvuojant tai buvo padaryta, su visuomene niekada nebuvo aptarta. Kieno valia visi Lietuvos piliečiai buvo pavesti „betaučiais“, visuomenei niekada nebuvo įvardyta. Todėl šiuo metu daugelis mūsų, savo prigimtimi, kalba, kultūra ir visa savo esybe susijusių su lietuvių tauta, to negalėtume pagrįsti, naudodamiesi svarbiausiais asmens dokumentais. Esant reikalui, net negalėtume pasinaudoti aukščiau minėtu 32-uoju Konstitucijos straipsniu.

Asmens priklausymas konkrečiai tautai yra neatšiejamas nuo jo gimtosios kalbos ir etninės kultūros paveldo. Tautų formavimasis ir jų raida yra ne tik etnologų, bet ir daugelio kitų socialinių bei humanitarinių mokslų (antropologijos, lingvistikos, literatūrologijos, kultūrologijos ir kt.) tyrimų objektas. Tautų vaidmenį, formuojant tiek tautines, tiek daugiatautes valstybes, tyrinėja istorikai, politologai, sociologai, filosofai. Tautybė buvo žymima asmens dokumentuose net Lietuvos aneksijos laikotarpiu. Įrašas apie tautybę paprastai yra būtinas, prašant vizos ir pildant dokumentus, atvykus į kitą valstybę, išskyrus ES nares, priklausančias vadinamajai Šengeno erdvei. Judriame pasaulyje, kuriame turistinės kelionės iš vienos valstybės į kitą bei išvykos mokslo, verslo ar bet kuriais kitais tikslais yra tapusios moderniosios kasdienybės bruožu, asmens tautinės tapatybės ignoravimas yra visiškai nepateisinamas ir gali būti prilyginamas humanitariniam nusikaltimui.

Lietuvos viešojoje erdvėje pastaraisiais metais tautos ir tautinės priklausomybės (tautybės) sąvokas vis dažniau bandoma išstumti, jas bandant sutapatinti su pilietybės sąvoka arba pakeisti tokiais naujadarais kaip „Lietuvos tauta“, arba jau minėtu „Lietuvos žmonės“. Filosofas Vytautas Rubavičius, komentuodamas strategiją „Lietuva 2030“, su neslepiaumu skausmu pažymi: „Vengiant lietuvių tautos sąvokos buvo sugalvotas ir naujadaras – Lietuvos tauta. Pastarasis visus tautiškumus „subendrina“ ir šitaip ištrina politiniame pilietiškume. Esame jau ne tauta ir ne Lietuvoje gyvenančios tautos... <...> Vargu ar pavyktų vokiečius, lenkus ar anglus įtikinti, kad vieni yra Vokietijos, kiti – Lenkijos, o treči – Anglijos tauta. Bet mūsiškiams šitai jau nerūpi.“

Ne vienas tyrėjas (tiek Lietuvoje, tiek kitose valstybėse), nagrinėjantis posovietinės erdvės teisinius ir socialinius pokyčius, yra pažymėjęs, kad kurdama savo Konstituciją, Lietuva pasirinko ne tautinės, o pilietinės valstybės modelį. Nors šio straipsnio tema neįpareigoja įsitraukti į šią diskusiją, tačiau tenka priminti, kad „pilietinės tautos“ samprata dažniausia siejama su daugiataučių valstybių formavimusi. Šia prasme gana įdomus stambios apimties kapitalinis veikalas – trijų tomų monografija „Amerikos tautybė ir Amerikos tautinė organizacija“ (angl. *American Nationality and American National Organization*), kurios autorius – JAV lietuvis, teisininkas, dr. Petras Jokubka (Peter Iron Jokubka). Pilietybės ir tautybės sąsajas, kitataučių Lietuvos piliečių lojalumo atsikūrusiai Lietuvos valstybei prielaidas nagrinėjo filosofas, MRU prof. Bronius Kuzmickas, panaudodamas tokias sąvokas kaip „lenkiškai (rusiškai ir kt.) kalbantys lietuviai“, tačiau jokių būdu nekvestionuodamas asmens priklausymo konkrečiai tautybei arba tautos genofondo reikšmės.

Šiuose darbuose akcentuojama, kad tautybė nėra ir negali būti kliūtimi pilietinės visuomenės formavimui. Pilietinė visuomenė skatina tautinių kultūrų plėtotę. Valstybė sudaro sąlygas tiek gyventojų daugumą sudarančios tautos, tiek tautinių mažumų kultūros paveldo išsaugojimui, puoselėjimui ir pažangai. Konstitucijos preambulėje pažymėta, kad „LIETUVIŲ TAUTA, prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę“, <...>, išsaugojo „savo dvasią, gimtąją kalbą, raštą ir papročius“. 37 straipsnis akcentuoja: „Piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius“. 45 straipsnyje sakoma: „Piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai. Tautinėms bendrijoms valstybė teikia paramą.“ 25 straipsnyje pabrėžiama, kad „Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija“.

Tačiau kaip rodo tiek viešosios erdvės diskusijų, tiek šiai tematikai skirtų kai kurių mokslo darbų analizė, pastaraisiais metais vis dažniau bandoma įtikinti, kad šiuolaikiniame pasaulyje tautybė esą visai praranda prasmę, o tautinę kultūrą neva visiškai pakeičia globalistinės, vadinamosios populiariosios kultūros apraiškos. Išryškėja gana keistos tendencijos, kai bandoma ignoruoti, menkinti ar net visiškai neigti net klasikinės kultūros reiškinius, aiškinant, kad tautinių kultūrų paveldas yra visiškai praradęs prasmę ir jo vieta nuo šiol tik muziejuose ir buitės kultūros objektų ekspozicijose – „skansenuose“. Primityvioji „dėžinio“ arba kičo (pseudo-etnografinio) stiliaus statyba braunasi net į UNESCO saugomų kultūros paveldo vietovių teritorijas, jau nė nekalbant apie kitas etnografines gyvenvietes. Popkultūros kamšalai užpildo ne tik radijo ir televizijos laidas, lenda ne tik į sodybas bei privačius butus, bet ir į parodų sales, dangstydami „netradicinio“, „abstrakčiojo“, net „novatoriško meno“ etiketėmis, neretai peržengdami net absurdo ribą. Parodų lankytojai viliojami kvietimais susipažinti su „tapyba“, kurios autoriais pristatomos beždžionės, katės, paukščiai ir pan.

Talentingi kūrėjai jau senokai įvairiomis formomis protestuoja prieš kai kurių meno vadybininkų vis išžulesnius bandymus pristatinti visuomenei kičą ir net atvirą tyčiojimąsi iš meninės kūrybos. Prieš kurį laiką gana plačiai nuskambėjo skandalas, kai vienoje moderniojo meno parodoje buvo ruošiamasi apdovanoti autorių, pristačiusį keletą blizgančių rutulių, šio „kūrinio“ pavadinimą pateikusi lotynų kalba. Galų gale kažkam pasiteiravus, ką toks pavadinimas reiškia, paaiškėjo, kad autorius natūralistiškai atvaizdavo... dramblį išmatas. Prieš kurį laiką vienoje Lietuvos meno galerijoje buvo demonstruojamos „skulptūros“, pagamintos iš stambiai sumaltos mėsos masės, t. y. faršo. Rimtu veidu bandoma įrodinėti, kad Vilniuje, Neries pakrantėje, įbetonuotas surūdijęs kablys esąs naujoviškas meno kūrinys, kurio neva nesupranta neišprususi publika. Iki šiol tebegarbinantieji Eurovizijoje šeštąją vietą užėmusius Lietuvos atlikėjus, matyt, taip ir nesuprato šių patyrusių ir gerai profesionaliosios kūrybos pagrindus įsisavinusių menininkų aiškios užuominos, kad jų pristatytoji skanduoatė „Mes esame laimėtojai“ (angl. *We are the winners*) iš tikrųjų buvo tik dainos parodija, kuria norėta atkreipti Eurovizijos konkurso rengėjų dėmesį į ryškiai smunkantį jo meninį lygį ir vis gausėnes kičo apraiškas.

Kodėl visa tai daroma, aiškėja analizuojant vėl kurstomas, tačiau jokio rimtesnio mokslinio pagrindimo neturinčias diskusijas apie tai, kuo skiriasi tauta ir „nacija“, tautinis ir „nacionalinis“, tautiškumas ir „nacionalizmas“, šias sąvokas žūtbūt bandant susieti su šovinizmo ar net nacizmo apraiškomis, apeliuojant į šiurpius hitlerininkų siautėjimo vaizdinius, aprašytus įvairių valstybių vadovėliuose. Tiesa, kažkodėl

šiose pseudodiskusijose labai retai užsimenama apie iki šiol tebesitęsiančius komunistinės ideologijos sąlygotus nusikaltimus žmonijai. Tuo pat metu Lietuvos jaunimą bandoma vilioti „Europos piliečio“ ar net „pasaulio piliečio“ etiketėmis. Kuriamos „Globalios Lietuvos“ ir kitos panašios paskirties „strategijos“, kurios labai primena vyresniajai ir viduriniajai kartai gerai žinomą brežnevinę propagandą apie „proletarinį internacionalizmą“ ir apie neva atsiradusią „naują nacionalinę bendriją – tarybinę liaudį“.

5. Pilietiškumas ir rinkimų sistemos

Pilietinės visuomenės ugdymas posovietinėje erdvėje – vienas sudėtingiausių iššūkių nepriklausomybę atkūrusioms valstybėms. Totalitarinių režimų valdomuose regionuose piliečio samprata yra iškreipta, visiškai priešinga šios sąvokos turiniui. Čia piliečiai suprantami kaip asmenys, vienodai aklaai besivadovaujantys oficialiąja ideologija ir besąlygiškai vykdytys režimo primestas prievoles. Vadinamasis „tarybinis pilietis“ turėjo tikėti, kad šis režimas yra pati demokratiškiausia ir labiausiai visuomenės pažangą skatinanti santvarka. Visus – tiek centrinių, tiek vietinės – valdžios institucijų darbuotojus privaloma tvarka parinkdavo valdančioji grupuotė, pasivadavusi „partija“, nors jos vidinė sandara nė iš tolo nepriminė to, ką klasikinė politologija apibrėžia kaip partiją.

Šiai partijai nereikėjo rūpintis savo elektoratu, organizuoti kandidatų debatų ir pristatinti jų programų, kad rinkėjai galėtų pasirinkti tinkamiausią kandidatą, kadangi ši funkcija jiems nebuvo deleguota. „Komunistų ir nepartinių bloko“ kandidatus parinkdavo TSKP rajonų ir miestų komitetai bei kitos jos vadovaujančios struktūros ir pristatydavo vietinėms partinėms organizacijoms, esančioms kiekvienoje įmonėje ar įstaigoje. Pastarųjų nariams paprastai belikdavo tik „vienbalsiai patvirtinti“ šias kandidatūras. Tik sovietmečio pabaigoje padažnėjo atvejų, kai vietinių pirminių partinių organizacijų nariai imdavo diskutuoti dėl vieno ar kito asmens tinkamumo, tačiau kandidatų sąrašo korekcijos būdavo labai retos.

Nustatytą dieną visi, turintys rinkėjo teisę, privaloma tvarka turėdavo ateiti į rinkimines apylinkes ir įmesti į urną biuletenius su juose įrašytais pavardėmis. Tokie rinkimai vykdavo pagal principą: „Vienas kandidatas į vieną vietą“. Rinkimų komisijos paskirti talkininkai turėdavo išsiaiškinti, kodėl vienas ar kitas asmuo neatvyko balsuoti. Nuo šeštos valandos ryto pas senyvus ar sergančius asmenis būdavo siunčiami rinkimų komisijos atstovai su kilnojamomis ligonių „urnomis“. Neatvykusių balsuoti laukė nemaži nemalonumai, kurie galėjo turėti neigiamos įtakos tolesnei šių asmenų profesinei karjerai, jie galėjo netekti užimamų pareigų ir pan. Todėl jau kitą rytą po rinkimų visos žiniasklaidos priemonės pranešdavo, kad balsavo 99,99 arba 99,98 proc. rinkėjų, kurie esą „vienin-

gai atidavė savo balsus“ už jau minėto „komunistų ir nepartinių bloko“ kandidatus. Nežiūrint nieko bendro su demokratija neturinčių rinkimų procedūrų, tokia sistema būdavo vadinama „pačia demokratiškiausia pasaulyje“. Lietuvoje ji gyvavo beveik penkis dešimtmečius. Iki šių dienų ji berods yra išlikusi tik Šiaurės Korėjoje.

Atsiradus daugiapartinei sistemai, daugelis atkurtos Lietuvos gyventojai pirmą kartą sužinojo apie tokias sąvokas kaip *partijos ideologija* ir *rinkiminė programa*, *elektoratas*, *rinkimų agitacija*, *kandidatų prisistatymai visuomenei* ir *galimybė į vieną vietą kandidatuoti dešimčiai* arba dar daugiau asmenų. Tačiau ir iki šiol gana nemažai rinkėjų nežino, pavyzdžiui, kas yra mažoritarinė, proporcinė ir mišri rinkimų sistema bei kandidatų reitingavimas. Daugelis tik apytiksliai orientuojasi, kaip šiuo metu finansuojama rinkimų sistema. Nemažai kandidatuojančių asmenų visuomenei yra žinomi tik iš labai skirtingai juos pristatančių žiniasklaidos šaltinių. Todėl kasmet mažėja dalyvaujančiųjų rinkimuose, nes gyventojai žino, kad jokios sankcijos už neatvykimą balsuoti jiems nebegresia. Dalyvavimas rinkimuose dažnai vis dar įvardijamas kaip „pilietinės pozicijos“ išreiškimas, tačiau ką tai iš tikrųjų reiškia, susimąsto tik nedaugelis.

Menką rinkėjų aktyvumą lemia ir kitos priežastys: sudėtinga ir nemažai daliai rinkėjų nesuprantama rinkimų sistema, kai balsuojama ne už konkrečius kandidatus, o už vadinamuosius partinius rinkėjų sąrašus. Savivaldybių rinkimų įstatymo 3-asis straipsnis „Lygi rinkimų teisė“ šią teisę taip traktuoja: „Kiekvienas rinkėjas turi vieną balsą balsuoti už kandidatų į savivaldybės tarybos narius sąrašą (toliau – kandidatų sąrašas) ar išsikėlusį kandidatą“. Visuomenėje, kurioje apytiksliai tik 2 proc. rinkėjų sudaro politinių partijų nariai, tokios rinkimų teisės formuluotė negali būti pripažįstama kaip užtikrinanti lygią rinkimų teisę. Neseniai atsiradęs leidimas kandidatuoti „save išskėlusiesiems“ šios problemos neišsprendžia, o tik sukuria dar daugiau nesusipratimų. Štai rinkimuose į Šiaulių miesto tarybą daugiausia rinkėjų balsų (skaičiuojant nuo bendro balsavusių rinkėjų skaičiaus) surinko du „save išsikėlusieji“. Tačiau po rinkimų susiformavusiai šešių partijų koalicijai jie liko visiškai neįdomūs ir praktiškai neturintys jokios įtakos priimant sprendimus.

Kandidatų reitingavimo esmė daugeliui mažai suprantama. Labai abejojama jos efektyvumu. Daugelis rinkėjų reitingavimo teise kol kas nesinaudoja. Rinkėjams nesuprantama, kodėl, pavyzdžiui, savivaldybių tarybų rinkimuose leidžiama balsuoti tik už vienos partijos sąrašą. Labai dažnai klausiama, kaip tie „partiniai sąrašai“ atsiranda, kas juos formuoja ir tvirtina, bet aiškaus atsakymo nesulaukiama. Rinkėjams taip pat neaišku, kodėl gatvėse kabo milžiniški vieno kandidato į savivaldybes portretai, juos nuolat rodo televi-

zija, apie juos rašo laikraščiai, o apie kitus praktiškai nieko negirdėti. Informacijos apie kandidatų tinkamumą dirbti savivaldos institucijose beveik nėra, nes ją užgožia žinios apie jų biografijos faktus, kurie su būsima veikla savivaldybių tarybose turi labai mažai ką bendro. Gana daug rinkėjų atsisako balsuoti motyvuodami, kad jie šių kandidatų nepažįsta. Dar daugiau jų, ypač jaunesniųjų, net arogantiškai pabrėžia, kad „politika visai nesidomi“, nors jie net negali paaiškinti, ką reiškia „politikos“ sąvoka, kokios yra šio socialinio instituto funkcijos.

Mūsų tyrimai patvirtino, kad „partinių sąrašų“ sistemą rinkėjai labiausiai kritikuoja kaip visiškai prieštaraujančią demokratiškų rinkimų koncepcijai. Iki šiol nėra aiškios išrinktųjų asmenų periodiško (pavyzdžiui, kas ketvirtį) atsiskaitymo visuomenei sistemos. Neaišku, į ką piliečiai turi kreiptis juos dominančiais savivaldos klausimais. Praktiškai nėra ir galimybės atšaukti negebančius dirbti arba susikompromitavusius tarybų narius bei atsakingas pareigas užimančius, tačiau nekompetetingus arba net nesąžiningus savivaldybių administracijos tarnautojus.

Pilietinės visuomenės formavimuisi Lietuvoje kliudo ir gyventojų apatija bei abejingumas. Ypač tai ryšku dideliuose miestuose, kuriuose beveik nėra susiformavusių aktyvių vietos bendruomenių. Ne tik miestų, bet ir kaimiškųjų vietovių gyventojams dabar vis dažniau būdingas kraštutinis individualizmas ir gyvenimo privatumo fetišizavimas, lemiantis vienišumo būseną, kuri neretai sutapatinama net su savisaugos samprata. Atseit, jūs nesidomėkite manimi, o aš nesidomėsiu jumis. Labai retai pamatysite, kad daugiaučio namo gyventojai, susitikę laiptinėje ar kieme, pasikalbėtų apie juos visus dominančius klausimus. Geriausiu atveju apsiribojama formaliu pasisveikinimu, vengiant pažvelgti į sutikto žmogaus akis. Į namo bendrijos susirinkimus dažniausia ateina vos kelių butų atstovai, kurių dauguma pareiškia norintys tik pasiklausti, apie ką bus kalbama. Vis mažiau žmonių susirenka į nevyriausybinį organizacijų renginius.

Vienišus, gyvenimo prasmės suvokimą praradusius individus labai lengva valdyti. Kai jausmus pakeičia tik fiziniai dirgikliai, kyla pavojus visai dvasinei žmogaus egzistencijai. Tokie individai tampa pačia klusniausia „darbo jėga“ ir „patrankų mėsa“. Tačiau fizinių dirgiklių poveikis būna labai trumpalaikis. Jam išnykus, kyla nenumaldomas troškulys ieškoti kažko dar „ekstremalesnio“, nors tai būtų ir visiškai beprotybė.

6. Pilietinės asmenybės strategija

Kaip rodo per pastaruosius penkerius metus mūsų vykdytas „Asmenybės strategijos“ tyrimas, kuriame dalyvavo per pusę tūkstančio respondentų – daugiausia Šiaulių universiteto iššęstinių studijų studentų ir keleto aplinkinių rajonų vietos bendruomenių narių –

atskleidė, kad beveik 70 proc. dalyvavusių šiame tyrime, nemato prasmės dalyvauti pilietinėse akcijose. Per 56 proc. jų pripažino, kad dažniausia nebalsuoja savivaldybių rinkimuose. Tik 3 proc. tyrimo dalyvių nurodė, kad yra kurios nors politinės partijos nariai. Dar įdomiau: pastarieji negebėjo argumentuotai paaiškinti, kodėl pasirinko šią, o ne kitą partiją. Dažniausia nurodomi motyvai: šeimos tradicijos, draugų įtaka ir partijos lyderio arba vietinio skyriaus vadovo asmenybės poveikis. Jei vyresnieji šeimos nariai kažkada buvo TSKP nariais, tai jaunesnieji pasirinko socialdemokratų. Jei šeimoje buvo asmenų, nukentėjusių nuo sovietinio režimo arba aktyviai dalyvavusių Sąjūdžio 1988–1991 metų renginiuose, tai jos nariai dažniausia priklauso „konservatoriams“ – TS (KD).

Besidomintieji verslu mano, kad jiems artimiausia Darbo partija. Nuolatinųjų studijų studentai ir jaunesnieji iššestinių studijų studentai save laiko prijaučiančiais liberalams, tačiau negali paaiškinti, kurią susiskaldžiusių liberalų srovę jie labiau vertina. „Tvarkos ir teisingumo“ partiją daugiausia renkasi besižavintys partijos lyderio asmenybe: žinomas lakūnas sportininkas, pirmasis lietuvis, apskridęs žemės rutulį, be to, respondentų nuomone, neteisėtai pašalintas iš Prezidento posto. Daug kas jam priskiria euroskeptiko poziciją, kuri, kuo toliau, tuo labiau populiarėja ne tik Lietuvoje.

Apklaustieji teigia, kad tarp keturių dešimčių „partijų“ nemato partijos, kuri galėtų geriausiai atstovauti jų interesus. Daugelis apklaustųjų sakosi esą tiesiog „alergiški“ politikai. Jie tvirtino, kad net tarp vadinaujamųjų didžiųjų partijų nemato aiškių ideologinių skirtumų ir praktinių programų specifikos. Partijos laikomos tik „suinteresuotųjų grupėmis“, siekiančiomis kuo daugiau savo atstovų turėti Seime, Vyriausybėje ir savivaldybių vadovų pozicijose.

Gana reikšmingus procesus atskleidė mūsų tyrimas apie visuomenėje labiausiai paplitusius mitus ir įvaizdžius. Jame dalyvavo 740 respondentų, kurių daugumą sudarė trijų Lietuvos universitetų – Šiaulių, Lietuvos edukologijos (buvusio VPU) ir Mykolo Romerio – studentai. Likusią dalį (per 10 proc.) respondentų sudarė kelių rajonų vietos bendruomenių aktyvas. Straipsnio apimtis neleidžia išsamiai supažindinti, kaip respondentai vertina visas aštuonias mitų grupes: elgsenos modelius, mitus apie Lietuvą, jos teritorijos, kultūros paveldo ir lietuvių kalbos apsaugą, mitus apie šiuolaikinį verslą ir Lietuvos valdžią, šiuolaikinę religijos vaidmenį, sveiką gyvenseną, skirtingų kartų pažiūrų suderinamumą ir kt. Paaiškėjo, kad dabartinę mūsų visuomenę būtų tikslinga vadinti ne žinių, o „mitų ir įvaizdžių visuomenė“. Respondentų atsakymai parodė, kad jų asmeninę nuomonę dažniausia lemia ne mokslo žinios, o atsitiktinė, visiškai nesusisteminta žiniasklaidos informacija, pokalbiai su šeimos nariais, draugais ir bendradarbiais. Didžiū-

lę įtaką jų pažiūroms daro tai, ką tiksliausiai tenka įvardyti kaip gandus. Atsakymų į atsitiktinai sudomintus klausimus neretai skubiai ieškoma interneto „Google“ sistemoje, tačiau išanalizuoti ir susisteminti ten pateiktą informaciją pritrūksta ir laiko, ir kantrybės. Todėl daugelį socialinių problemų respondentai suvokia labai subjektyviai. Tai liudija apie itin spartų diletantizmo plitimą visuomenėje.

Tyrimo dalis „Mitai apie valdžią“ parodė, kad absoliuti dauguma respondentų (beveik 97 proc.) linę sutapatinti sąvokas „valdžia“ ir „valstybė“: jei nepatiko koks nors valdžios sprendimas, tai dėl to tuojau beatodairiškai kaltinamas ne konkretus asmuo arba institucija, bet visa valstybė, Vyriausybė arba Seimas. Nors daugumą mūsų respondentų, kaip jau minėta, sudarė universitetų studentai, išklausę sociologijos, politologijos ir pan. kursus, tačiau tyrimo metu išryškėjęs jų supratimas apie tai, kas yra politika, su šiais mokslais neturėjo nieko bendro. Kaip sakoma: „Teorija – sau, o nuomonė (buitinė samprata) – sau.“ Tik keli iš 740 prisiminė, kad politika yra vienas pagrindinių socialinių institutų, kurio paskirtis – užtikrinti tvarką (įstatymų ir taisyklių laikymąsi) ir visuomenės saugumą. Dauguma apklaustųjų nepajėgė susieti politikos ir teisės sąvokų, neatkreipė dėmesio į šių sąvokų ryšį su piliečio asmenine atsakomybe.

83,5 proc. apklaustųjų pritarė nuomonei, kad „bet kuri valdžia – visada priešiška žmogui“, o 95 proc. teigė, kad „švarios politikos iš viso nebūna“. Per 60 proc. jų mano, kad „į valdžią einama iš savanaudiškų paskatų“, o dar daugiau jų buvo įsitikinę, kad „politikus objektyviai įvertinti galima tik po jų mirties“. Respondentams labai sunkiai sekėsi atskirti kasdienį privalomą taisyklių laikymąsi nuo valdžios primestos prievartos, pavyzdžiui, suvokti būtinybę laikytis eismo taisyklių, ypač neviršyti leistino greičio, mokėti mokesčius, netoleruoti veiksmų, darančių žalą valstybės biudžetui.

Grupiniai pokalbiai, organizuoti užpildžius tyrimo „Mitai apie asmenybę ir visuomenę“ klausimyną, atskleidė didžiulį atotrūkį tarp oficialiai deklaruojamų piliečio poreikių ir kasdienės elgsenos. Pavyzdžiui, vertindami tokį dar visai neseniai labai paplitusį reiškinį, kaip asmens, išlipančio iš viešojo keleivinio transporto, bilietuko perdavimas įlipančiam keleiviui arba vairuotojui, nemažai diskusijos dalyvių įvardijo kaip pateisinamą ar net pagirtiną poelgį, t. y. kaip paslaugą kitam asmeniui, leidžiančią sutaupyti kelionės skirtas lėšas arba galimybę mikroautobuso vairuotojui gauti didesnę atlyginimą. Pasitaikė tvirtinančiųjų, kad tokį bilietuką jie dažniausia perduoda senutei arba vaikui, nes pastarieji yra priskirtini prie neturtingųjų, kuriems sunkoka užsimokėti už kelionę. Turguose įvedus kasos aparatus prekiaujantiems maisto produktais, ne vienas pirkėjas atsisako jam priklausančio kvito už sumokėtą pirkinį. Ką ir bekalbėti apie nelegalų

kontrabandinių cigarečių, vaistų ar kuro pirkimą. Visi šie poelgiai teisinami mažais atlyginimais, dideliais akcizo mokesčiais, per daug didelėmis išlaidomis „valdžios“ išlaikymui ir t. t.

Gana reikšmingas aplinkybes, turinčias įtakos pilietiškumo formavimuisi, atskleidė grupinės diskusijos apie amžiaus ribą, kurią pasiekę asmenys įgyja teisę gauti pensiją. Dauguma diskusijos dalyvių pasisakė už tai, kad ši amžiaus riba nebūtų ilginama, kad būtų praplėstos galimybės išeiti į vadinamąją išankstinę pensiją ir kad visų rūšių pensijos būtų padidintos bent iki 70 proc. buvusio atlyginimo dydžio. Į klausimą, iš kur valstybės išdas galėtų gauti tam lėšų, apklausos dalyviai atsakinėjo abstrakčiai, savo teiginių paprastai visiškai nesiedami su pilietine mokesčių mokėtojų atsakomybe.

Ir štai auditorijai, kurios daugumą sudarė 25–35 metų asmenys, buvo pateiktas klausimas: „Kodėl esate linkę kuo anksčiau tapti pensininkais?“ Kadangi diskusija šiuo klausimu netrukus tapo labai paviršutiniška, buvo nurodytos šios hipotezės: 1. Gal nemėgstate darbo, kuri dabar atliekate? 2. Gal norą anksčiau tapti pensininku lemia netinkamai pasirinkta profesija? 3. Gal šį siekį lemia silpna sveikata?

Pirmąją hipotezę daugiausia patvirtino dirbantieji samdomą darbą. Jie taip pat minėjo įtampą tarp vado ir pavaldinių, bendradarbių susvetimėjimo tendencijas, nemandagų klientų elgesį ir pan. Tarp turinčių savo verslą patvirtinusių šią hipotezę buvo gerokai mažiau, tačiau pastarieji nurodė nestabilią verslo aplinką, nesažiningą konkurenciją, per daug didelę biurokratinę našta. Beveik 60 proc. apklaustųjų patvirtino hipotezę apie netinkamai pasirinktą profesiją ir specialybę, kurią lėmė nepakankama informacija apie galimybę rinktis („Nežinojau, kur stoti, ką pasirinkti“), netikėjimą savo galimybėmis įgyti norimą profesiją („Abejojau, kad pavyks įstoti ten, kur norėjau“), lėšų stoką („Negalėjau stoti ten, kur norėjau“) ir neaitikimą tarp profesijos įvaizdžio ir profesinės veiklos turinio („Darbas pasirodė visai ne toks, kokio tikėjau si“). Turintieji savo verslą taip pat minėjo, kad ne vienam jų tai nėra jo „svajonių darbas“, bet šiuo metu nėra galimybių įgyvendinti svajonę arba trūksta ryžto keisti veiklą. Tyrimas patvirtino, kad asmeninis nepasitenkinimas darbu, kuris yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis, turi labai didelės įtakos pilietinės pozicijos formavimuisi. Mėgstantieji savo darbą neplanuoja kuo ankstesnio išėjimo į pensiją ir gerokai rečiau yra susiformavę neigiamą požiūrį į savo valstybę.

Pilietiško formavimosi aplinkybių tyrimai atskleidė, kad didžiausią įtaką asmens pilietinės pozicijos susidarymui turi jo santykis su aplinka ir asmenine jo vertybių sistema. Tiek sociologijos, tiek psichologijos pagrindai rodo, kad asmuo negali jaustis emocijame vakuume – jis turi sieti save su šeima, bendruomene, vietoje, darbovieta ir pan. Tik tada galima

jausti abipusį ryšį tarp artimiausios aplinkos: giminių, bendraklasių, bendradarbių, institucijų. Toks ryšys lemia asmeninę atsakomybę, reakciją į kylančias problemas ir poelgių pasirinkimo laisvę. Kai asmuo, nors ir turintis šeimą, nejaučia joje savo aiškios pozicijos, jis gali, pavyzdžiui, nepateisinamai didelę savo uždario dalį panaudoti nesivadovaudamas šeimos gerovės nuostata. Toks asmuo paprasčiausiai netapatina savęs su savo šeima: nejaučia savo pareigų ir atsakomybės už kitus šeimos narius. Net ir gyvendamas šeimoje, jis jaučiasi vienišas arba niekam iš jos narių neatsakingas. Pagaliau jam labai sunku suprasti, kad šeimos nario atsakomybė nėra išreiškiama tik pinigais arba vieta bute, kur jis pasideda savo asmeninius daiktus.

Asmenybės statuso nesuvokimas lemia jo elgseną darbovietaje, mokymo įstaigoje, netgi gatvėje. Daugiabučio namo gyventojas, šiukšlinantis laiptinėje, ant kiemo išpilantis nuorūkas iš savo automobilio peleninės, labai nustemba, kai toks jo elgesys apibūdinamas kaip visiškai prieštaraujantis pilietiškumui. Studentas, suglamžęs ir universiteto koridoriuje numetęs perskaitytą reklamą, priklijuojantis iščiulptą kramtomosios gumos gniužuliuką prie stalo krašto arba neišjungiantis šviesos, paskutinis išeidamas iš auditorijos, savęs netapatina su universitetu. Aišku, kad jis taip greičiausiai nedarytų jam priklausančioje sodyboje. Tikriausiai nemestų pro automobilio langą ant savo kiemo tuščio plastikinio butelio, nesviestų nudėvėtos padangos į savo sodo vidurį. Taip galima pasielgti, tik praradus save kaip asmenybę, jau nieko iš savo gyvenimo nebesitikint. Ryški takoskyra tarp „mano“ ir „ne mano“ (įmonės, gatvės, kažkam kitam priklausančio miško, valstybės) ir yra pati didžiausioji kliūtis pilietiško sampratos formavimuisi.

Jei kam nors teko tvarkyti iš nevalyvų šeiminiųų įsigytos sodybos kiemą (rinkti jų išmėtytas buitines rakandų nuolaužas, traukti į žolyno gelžgalius ir stiklo šukes, šveisti voratinkliais apkibusias ir pelėsiomis aptrauktas kambarių sienas, kovoti su tarakonų telkiniais), tikriausiai niekada nepavadintų čia gyvenusių asmenų piliečiais. Negebantis gerbti kitų, dažnai negerbia ir savęs. Tada, kuo toliau, tuo labiau praranda prasmę ir asmeninis gyvenimas, ir net gyvybė.

Šią prielaidą taip pat pavirtina jau keleta metų mūsų vykdoma skaitytojų komentarų turinio analizė tokiuose interneto laikraščiuose kaip *alfa.lt*, *balsas.lt*, *demokratija.eu*, *alkas.lt* (dėl labai didelės komentarų apimties ir kai kurių kitų aplinkybių neanalizuotas tinklalapis *delfi.lt*). Labai ryškus komentarų turinio pasikeitimas pastebėtas interneto laikraštyje *bernardinai.lt* po to, kai ten buvo įvesta privaloma komentatorių registracija. Tai lėmė, kad beveik nebepasitaiko komentarų, kuriuose vartojami keiksmažodžiai, sumažėjo asmeniškų įžeidinėjimų, skirtų aptariamo straipsnio autoriui.

Nykiausią vaizdą palieka tinklalapyje *alkas.lt* skel-

biami komentarai, kuriuos daugiausia rašo ta pati labai nekultūringų, bet ypač gerą nuomonę apie save turinčių asmenų grupelė. Bene tiksliausiai šį reiškinių, vis dažniau įvardijamą kaip „chamentarai“ (nuo žodžio „chamas“), yra apbūdinęs Algirdas Patackas (2011): „Jei reikėtų sudaryti sąrašą vertybių, labiausiai devaluotų per nepriklausomybės dvidešimtmetį, pirmoje vietoje turbūt reikėtų įrašyti garbę (išryškinta autoriaus – J. J.). Kitos tradicinės lietuviškos vertybės, tokios kaip darbštumas, gerumas, Justino Marcinkevičiaus ir jo gerbėjų pastangomis anais laikais pakylėtos beveik iki oficialaus rango, taip pat svetingumas, mielaširdystė ir pan., šiaip ne taip išliko, nors ir smarkiai apardytos svetimų vėjų, sujauktos vidinės sumaišties. <...> O garbę ištiko visiškai žlugimas. Įspūdis toks, kad šita sąvoka – išnykusi, šitas žodis – nebeatpažįstamas, nieko nesakantis, net gėdingas, tarsi mūsų žodyne jo išvis nebuvo.“ Mūsų tyrimai parodė, kad kita visiškai iš mūsų viešojo žodyno nykstanti sąvoka yra mandagumas. Vis dažniau iškreiptai suvokiamos kuklumo, pasitikėjimo, ypač altruizmo sąvokos

Norint sukurti savivaldą, reikia turėti piliečius tikrąja to žodžio prasme. Kol kas Lietuvoje mes turime „gyventojus“, kurių daugelis jaučiasi niekam nereikalingi ir bando kažką veikti pagal savo išmanymą. Kažkas bando ūkininkauti ar plėtoti neagrarinį verslą (jų dalis ilgainiui ir taps piliečiai), o kažkas užsiima kontrabanda, emigruoja arba gyvena iš socialinės paramos ir keikia valstybę, kuri tas pašalpas jiems moka. Jiems valstybė bloga todėl, kad duoda mažas pašalpas, neaprupina darbu arba su bizūnu nestovi už nugaros per visą darbo laiką, kaip tai ne vienoje vietoje buvo „kolūkie laikais“. Dabar nebeliko brigadininko ar fermos vedėjo, kuris kasdien varytų į darbą, o patys savimi pasirūpinti jie nėra pasirengę.

Nieko neišsprendžia (tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje, Jungtinėje Karalystėje ar vis prieštaringiau minimoje Graikijoje) kylantys stichiški minios protestai. Dažnėjantis vandalizmas (langų daužymas, parduotuvių plėšimas, niekuo dėtų asmenų automobilių niokojimas) ir paprasčiausias nevalyvumas nuo tokių protestuotojų atstumia tą visuomenės dalį, kuri dar yra pajėgi pateikti racionalius sprendimus.

Išvados ir rekomendacijos

Pagrindinė savivaldos sistemos efektyvumo sąlyga – visuomenės pilietiškumas. Teisę priimti savivaldos problemų sprendimus gali tik nuolatiniai valstybės gyventojai, turintieji jos pilietybę. Asmenys, neturintys Lietuvos pilietybės, tačiau gavę teisę joje tiek nuolatinai, tiek ir laikinai gyventi, privalo besąlygiškai vykdyti Lietuvos įstatymus ir kitus teisės aktus, būti lojalūs juos priėmusiai valstybei ir savo veikla

prisidėti prie šios valstybės ekonomikos ir kultūros stiprinimo.

Referendumas dėl žemės pardavimo užsieniečiams neturėtų būti rengiamas, kaip savo turiniu prieštaraujantis konstituciniam valstybės teritorijos vientisumo principui. Būtina įtvirtinti Konstitucijoje ir kituose įstatymuose nuostatą, kad teisę įsigyti žemę Lietuvoje turi tik jos pilietybę turintys asmenys, išskyrus specialius atvejus, apibrėžančius tarptautinį bendradarbiavimą, diplomatinį santykius ir pan.

Užsieniečiai, norintys investuoti Lietuvoje ir kurti savo privačias kompanijas ar kitus verslo ar kultūros objektus, savo įstaigų arba įmonių pastatus, gali statyti tik išsinuomotoje žemėje. Pradinė nuomos termino trukmė negali būti ilgesnė kaip 10 metų, tačiau paliekant galimybę nuomos sutartį pratęsti. Nuomininkas, pažeidinėjantis įstatymus, prarastų galimybę šią sutartį pratęsti.

Atkurti pagrindiniuose piliečio asmens dokumentuose įrašą apie tautybę, išskyrus tuos atvejus, kai mišrių šeimų atstovai dėl savo tautybės nėra apsisprendę ir tokio įrašo nepageidauja.

Ne tik valstybės, bet ir savivaldybių lygmeniu turi būti rūpinamasi pilietiškumo ugdymu: piliečių dalyvavimas, sprendžiant aktualiausias savivaldos problemas, nuolatinis savivaldybės administruojamos teritorijos švaros palaikymas, besąlygiškas gamtosaugos reikalavimų laikymasis, savivaldybės teritorijoje esančių gamtos, istorijos ir kultūros objektų apsauga ir puoselėjimas, bendruomeniškumo ir šio administracinio teritorinio vieneto autoriteto stiprinimas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu.

Viena svarbiausių savivaldos institucijų funkcijų – pagalba šeimoms, rūpinimasis jų būsto sąlygų ir gyvenviečių infrastruktūros tobulinimu, socialinių paslaugų prieinamumo gerinimu, pagarba ir parama šeimoms, ugdančioms savo vaikus pilietiškais ir patriotiškais, puoselėjančiais juose tėviškės jausmą, savo asmeniniu pavyzdžiu prisidedančioms prie valstybės gerovės ir visuomenės kultūros puoselėjimo.

Neatidėliotinas valstybės uždavinys – radikali savivaldybės reforma, tiksliau sakant, jos sukūrimas. Svarbiausia savivaldos institucijų funkcija – visuomenės įtraukimas į visų administruojamo teritorinio darinio problemų sprendimą, nuolat tariantis su visuomene, kokius sprendimus priimti ir atsiskaitymas visuomenei už jų vykdymą. Rinkimuose į savivaldybių tarybas būtina atsakyti proporcinės (partinių sąrašų) sistemos ir pereiti prie tiesioginio balsavimo už kiekvieną kandidatą.

Kadangi tyrimai tęsiami, tad šiame straipsnyje nėra galimybės įvertinti, ar pasitvirtino visos jame įvardytos hipotezės.

Litwratūra

1. Aleksandravičienė, S. (2011). Didelė šeima: žavesys ar vargas? *Bernardinai.lt*.
2. Alionienė, E. Dienos tarp avių ir jų vilnos. *www.valstietis.lt*, 2012 01 28
3. *Europos vietos savivaldos chartija*. Sudaryta Strasbūre 1985 m. spalio 15 d.
4. Informacija iš *www.savivaldybes.lt* (2010): 1. Kas yra vietos savivalda? 2. Vietos savivaldos ištakos 3. Vietos savivalda atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 4. Vietos savivalda Konstitucijoje ir įstatymuose 5. Savivaldos kertiniai akmenys 6. Savivaldybių funkcijos 8. Piliečių dalyvavimas savivaldoje 10. Išsirinkome tarybą, o kas toliau ... ? 16. Vietos ir centrinės valdžios dialogas 17. Vietos savivaldos sargyboje
5. Jasaitis, J. (2008). Šiuolaikinio Lietuviškojo kaimo vizijos kūrimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (11), 8–14.
6. Jasaitis, J. (2010). Savivalda. Straipsnių ciklas, paskelbtas *www.demokratija.eu*: 1. Kodėl didėja atotrūkis tarp valdžios ir visuomenės? 2. Peržengta riba 3. Be savivaldos nebus ir valstybės 4. Reikia savivaldos, o ne jos imitacijų 5. Vietos savivaldos reformos atidėti nebegalima
7. Jasaitis, J. (2011). Pilietinės visuomenės uždavinys – savivaldos sistemos atkūrimas Lietuvoje. Pranešimas LMA, 2011 m. spalio 22 d. konferencijai „Nacionalinis susitarimas dėl valstybės ateities“.
8. Jokubka, P. I. (1994). *American Nationality and American National Organization*. Chicago (USA) (išleista autoriaus lėšomis, leidykla nenurodyta).
9. Jonaitytė, E., Lazauskienė, A. (2011). Savivaldybių tarptautinio bendradarbiavimo situacijos analizė ir plėtos tendencijos: Šiaulių apskrities atvejis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (23), 6–18.
10. Kelti kandidatų sąrašus savivaldos rinkimuose turi būti leista ne vien partijoms. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimo komentaras dėl rinkimų į savivaldybes įstatymo. BNS, 2011 m. gegužės 11 d.
11. *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. (2002). Vilnius: Teisinės informacijos centras.
12. *Lietuvos Respublikos savivaldybių rinkimų įstatymas*, Nr. I-532 (atnaujintas 2011-11-17).
13. *Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas*, Nr. I-558 (aktuali redakcija – nuo 2010-04-10).
14. *Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas*, Nr. I-533 (nauja redakcija – nuo 2012-01-01).
15. Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos 2009-10-22 peticija „Dėl sisteminių Europos vietos savivaldos chartijos pažeidimų“.
16. Patackas, A. (2011). Apie garbę ir menkystę. *Kultūros barai*, 1.
17. Rubavičius, V. (2011). Strategijoje „Lietuva 2030“ pamiršta Lietuva ir lietuviai? *Bernardinai.lt*.
18. Savivalda. Nepartinio demokratinio judėjimo programa, priimta Vilniuje 2012 m. sausio 21 d.
19. Stačiokas, R., Rimas, J. (2002). *Lietuvos savivaldybių raida ir veiklos finansavimas*. Kaunas: KTU leidykla.
20. Sudnickas, T. (2011) Strateginio valdymo problemos Lietuvos savivaldybėse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (22), 108–113.
21. Treinys, M. (2011). Tautos ir jos žemės jungtis. Vilnius: Gimtinės šaltinis.
22. Vilniaus seniūnijos bus pertvarkytos į biurus ir labiau centralizuotos. BNS, 2012-01-25.

Jasaitis, J.

The Challenges of Civil Activity's Devaluation

Summary

This paper discusses the problem of civil education in contemporary post-soviet region society. The survey of the latest alterations in social behavior reveals the disunity of society, devaluation of civil attitudes and approaches, conspicuous non-education, and dilettantism of the significant part of society. The so-called knowledge society can be evaluated as network society, when people have a lot of knowledge “about everything”, but almost nothing about substantial features and nature of social processes. This society has often been characterized as consumer society, which realizes less its own responsibilities and opportunities in dealing with both the local community as well as national and international issues. The society is increasingly overwhelmed by frustration and apathy, individualism and distrust of anyone. Public frustration and indifference have been more and more expressed in residents' decreasing participation in elections of municipalities councils, and still less confidence in elected

persons. The civil society's degradation problem both in Lithuania and in other post-Soviet countries is determined by political reluctance of present administrations and their inability to change the content of their activity, as well as strategic decision-making methods and procedures.

However, the active part of the society is not inclined only to passively monitor the erosion of civil position. It is participating in very intensive discussion on the following topics: 1) the role of personality in the modern society, 2) the citizens' ability to participate in making decisions, which are extremely important for the public interest, 3) changes in the concepts of local and state governance, 4) the formation of new power centers in the global space, 5) the role of nations and their cultural heritage in the changing world, 6) alterations in the value system. Representatives of the different social groups are presenting wide variety of social problem-solving models: from proposals about immediate imposition of the absolute dictatorship to

unsophisticated faith, that everything will be solved by itself, i.e. evolutionary. The attitude that nothing can be changed has been promoted quite often, so that the world, nevertheless, is rolling into perdition.

The 2nd article of the Constitution of the Republic of Lithuania states: "The State of Lithuania shall be created by the Nation. Sovereignty shall belong to the Nation." The 4th article states: "The Nation shall execute its supreme sovereign power either directly or through its democratically elected representatives." Analogical approach is expressed in the 33rd article: "Citizens shall have the right to participate in the governance of their State both directly and through their democratically elected representatives as well as the right to enter on equal terms in the State service of the Republic of Lithuania." But for implementation of these provisions, it is necessary that the state should have: 1) citizens, not "inhabitants" or as it is now often identified in the public space as "Lithuania's people"; 2) self-controlled territory, which belongs only to its citizens; 3) culture (language, education, science, art, etc.). If at least one of these elements is "almost no longer exists", the state also no longer exists.

Citizen's ethnic identity ignorance is completely unacceptable and can be treated as the humanitarian crime. Ethnicity is not and shall not be an obstacle for the formation of civil society. Civil society encourages the development of national cultures. However, analysis of the content of public information sources reveals a rather strange tendency when attempting to ignore, belittle or even deny the importance of classical national culture, explaining that national cultural heritage has completely lost its meaning and its place is now only in museums and domestic exhibitions of cultural objects, i.e. so-called skansens. Therefore, it is not appropriate to call our current society as knowledge society. The more exact description can be like "society of myths and public images". Huge divide between "mine" and "not mine" (company, street, someone else's owned forest or even the state) is also the biggest obstacle for the formation of the civil activity.

In order to solve these problems it is necessary to start changing the state and local institutional frameworks, by creating the new procedures of the elections, as well as by creating the effective system of elected persons' responsibility for the citizens.

Keywords: public policy, social conflicts, civil approach and participation.

Straipsnis recenzuotas

Straipsnis gautas 2012 m. spalio mėn., priimtas 2012 m. lapkričio mėn.

The article has been reviewed

Received in October 2012; accepted in November 2012.